

Kaupunkisuunnittelun historia

Kronologinen katsaus 2: Uuden ajan alusta
nykyaikaan

Keskiaika ja renessanssi

Renessanssi it. "rinascimento"

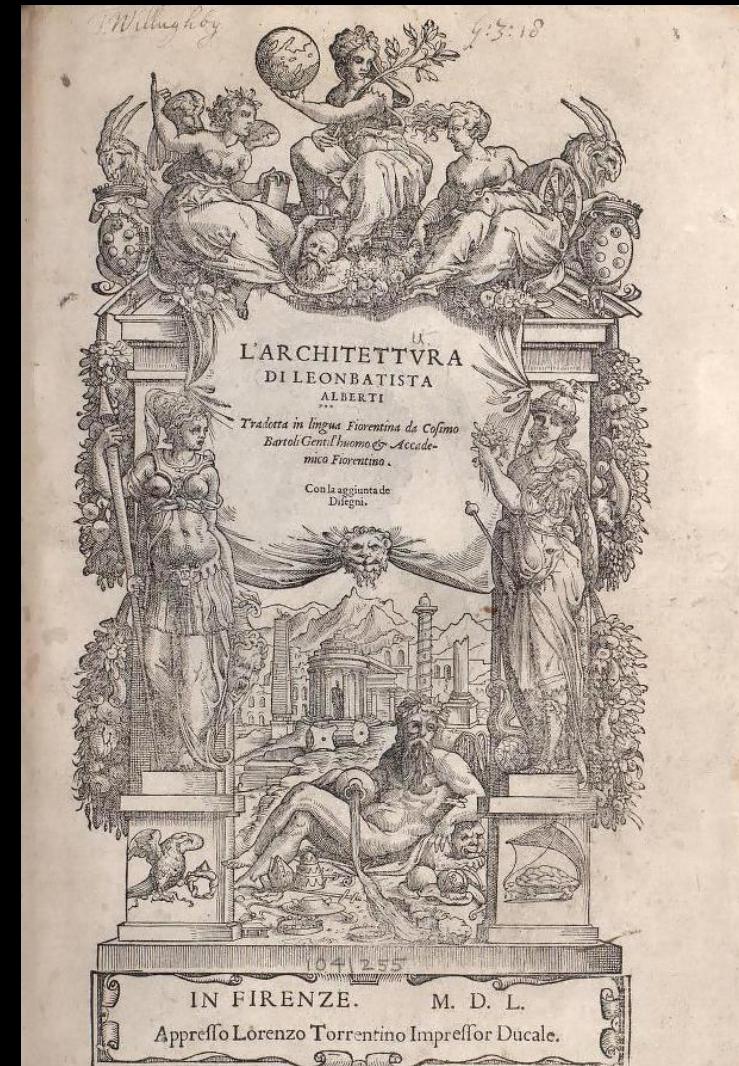
Jacob Burckhardtin klassikko *Italian renessanssin sivistys* 1860-luvulla tuo renessanssi-käsitteen kulttuurihistoriaan

Renessanssin kaupunkisuunnittelu, humanistioppineet

- Leon Battista Alberti: *De Re Aedificatoria* Kirjoitettu 1450-luvun alussa
- Päälähteenä Vitruviuksen *de Architectura*, mutta siteeraa myös muita antiikin lähteitä.
- Painetaan 1486 samaan aikaan kun Vitruviuksen teos.
- Keskeinen renessanssin arkkitehtuurin teoreettinen esitys

Ideaalikaupungit

Sforzinda,

*Filarete (Antonio Averlino, n.
1400-1469)*

Milanon herttua Francesco

Sforzalle omistettu

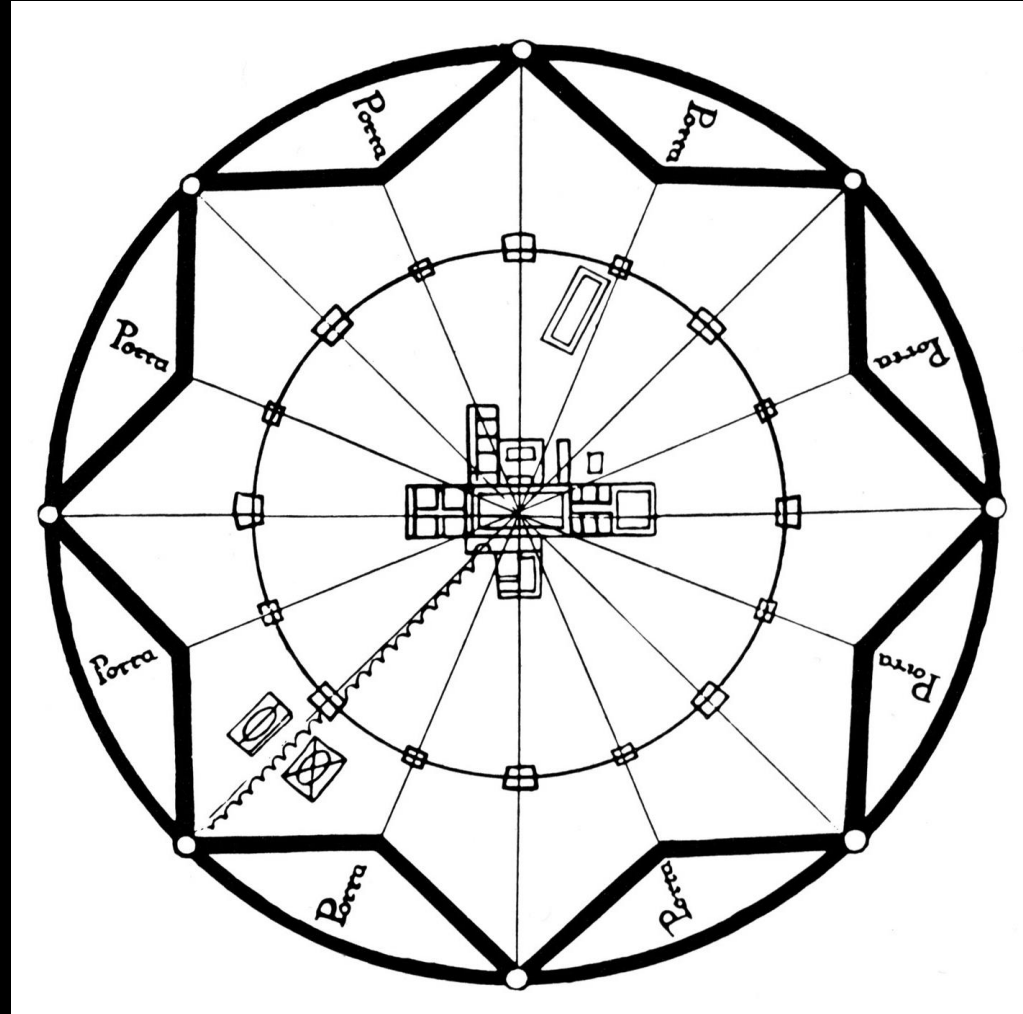
toteutumaton

ideaalikaupunki

Renessanssin harvoin

toteutuneiden

ideaalikaupunkien alku

Ideaalikaupungit

Francesco di Giorgio Martini (1439-1502)

Arkkitehtuuriteoreetikko,
mutta tunnetaan ennen
kaikkea kuvanveisto- ja
maalaustaiteestaan

*Trattato di architettura,
ingegneria e arte militare*
1480-luku

Kuitenkin: ideaalikaupunkeja ei juuri toteutettu

1400- ja 1500-luvuilla perustettiin hyvin vähän uusia kaupunkeja, pääosassa olemassa olevien kaupunkien muokkaus ja hienostuneiden artikuloitujen aukiotilojen luominen

Pienza 1450-60

Campidoglio (Rooma) 1530-40

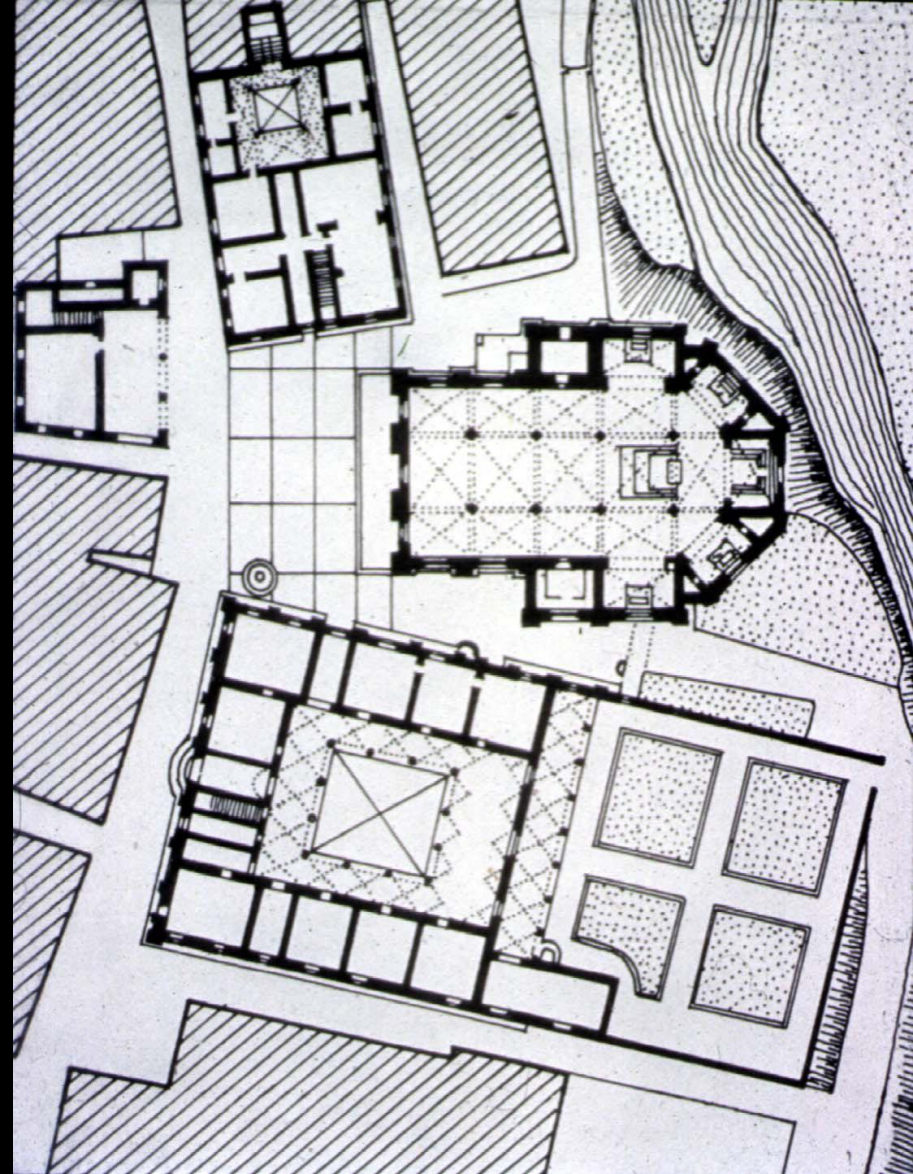
Palmanova 1590-

Rooman pyhiinvaelluskadut 1590-

Renessanssiajan kaupunkisuunnitelmat

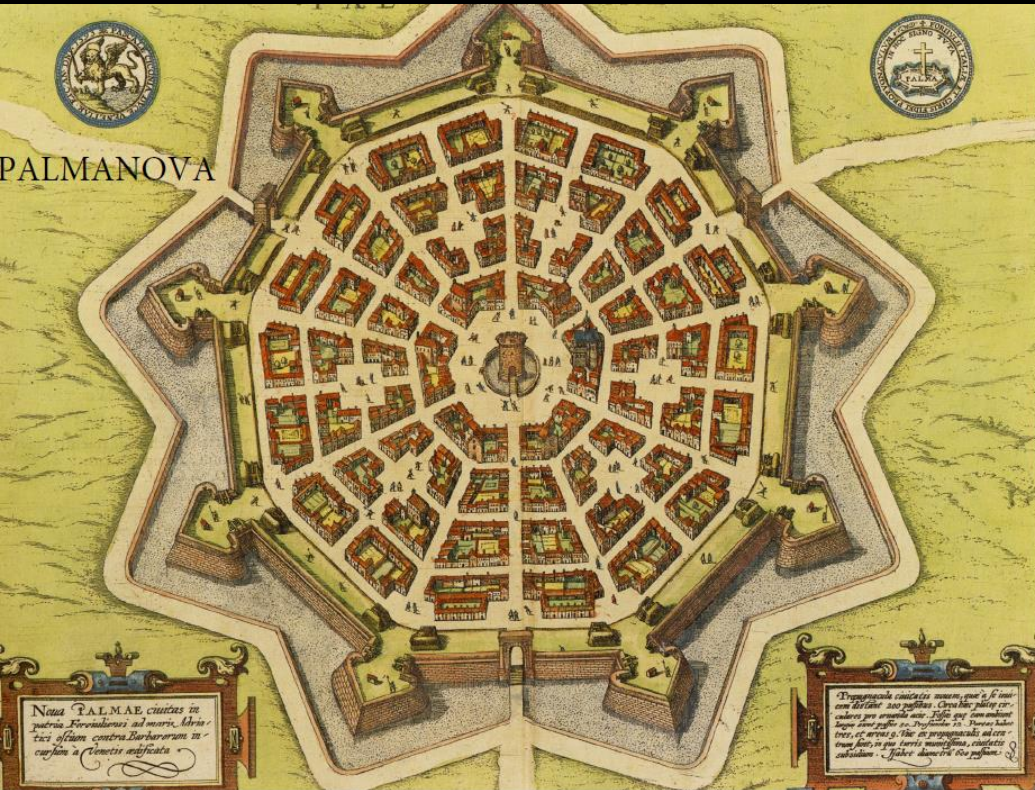
- Pienza (ent. Corsignano)
- Pius II:n kotikaupunki, joka suunniteltiin uudelleen 1450-luvulla ja nimettiin paavin mukaan
- Arkkitehti Bernardo Rossellino

Renessanssiajan kaupunkisuunnitelmat

Palmanova, 1590-luku

Rooma

Sixtus V:n
pyhiinvaelluskadut,
1595-1600

Itsevaltiuden aika

- Keskusvallan vahvistuminen kaikkialla Euroopassa 1500-luvulla
- 1600-luvulla vallan keskittyminen monarkeille, ”itsevaltiuden aika”
- Heijastukset arkkitehtuurin merkittäviä, pääkaupunkien monumentaalirakentaminen, vallan korostaminen kaupunkikuvassa
- Renessanssi katu- ja aukiotilojen sommittelun jalostaminen

Case: Pariisi

Case: Pariisi

Näkymä uudelta sillalta (Pont neuf, 1500-luvun loppu), 1763

Case: Pariisi

Place de Vosges 1605-1612, eliitin asuinalue

Case: Pariisi

- Julkinen katuvalaistus, ensimmäinen Euroopassa, vuonna 1667 Aurinkokuninkaan käynnistämänä hankkeena
- 5000 katujen keskelle ripustettua kynttilälyhtyä
- Kuvassa reflektorilyhty vuodelta 1780 (kuva ei alkuperäinen)
- Vuonna 1700 n. 40 kaupungissa (joista 25 Ranskassa) katuvalaistus, vuonna 1800 tuhansissa kaupungeissa

Case: Pariisi

Place Vendôme, 1688-1701

Case: Tukholma

- 1500-luvun ”puinen riemukaari”
- Kaupunkien asemakaavojen uudistus, ”regulointi” käynnistyy Ruotsissa kuningas Kustaa II Adolfin toimesta (vallassa 1617-1632)
- Tukholmassa Normalm 1630-luvulta alkaen
- Uusi Kuninkaanlinna vuoden 1697 palon jälkeen (arkkit. Nicodemus Tessin)
- Aatelispalatsit

Case: Tukholma

Tukholman vanhin kaupunkimittaus vuodelta 1625

Case: Tukholma

Vuoden 1642
Mittaus. Normmalmin
Regulointi on tässä
Vaiheessa toteutettu,
Södermalmilla ja
Slussenissa
hallitsevana yhä
keskiajan ja 1500-
luvun
epäsäännöllisesti
rakentunut asutus

Case: Tukholma

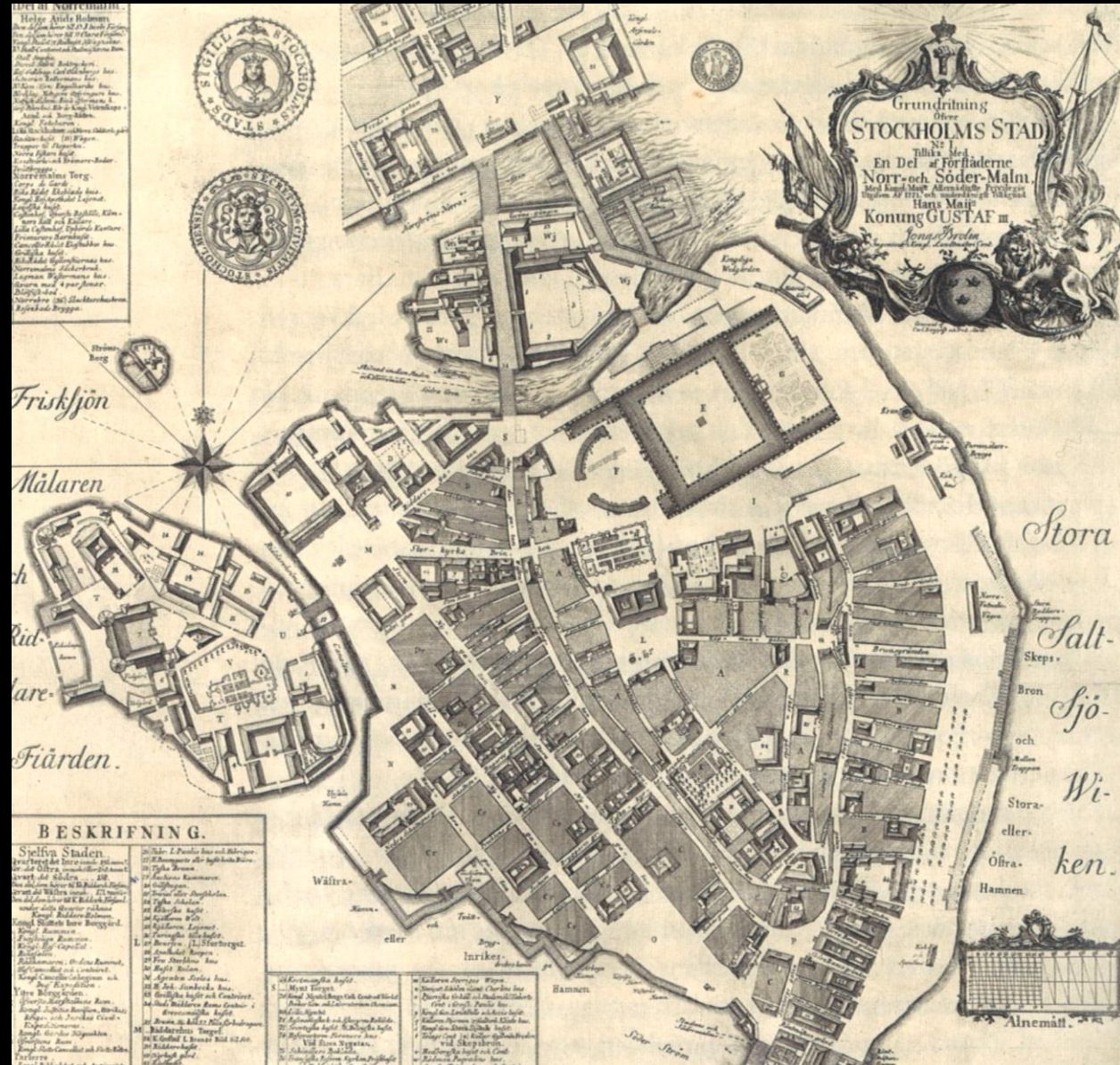
Tre kronor -linna vuonna 1661

Case: Tukholma

Tukholman
Vanha kaupunki
Vuoden 1771
kartassa

Case: Tukholma

Julkinen katu- ja aukiotila

- Uuden ajan alussa, 1600- ja 1700-luvuilla katutilan luonne muuttuu
- Julkisen ja yksityisen elämänpiirin alkava eriytyminen, käsitteet tulevat tässä vaiheessa käyttöön ja saavat vähitellen sen tilaa tarkoittavan merkityksen mikä niillä on nykyään
- Katutilan muuttuminen julkiseksi 1600-luvulta lähtien (sekä omistukseen ja huoltoon että kadun ”luonteeseen” liittyvä kysymys

Lontoon palo 1666 ja jälleenrakentamissuunnitelmat

Engraving for Northcote's History of London 1772.

- References to Remarkable Places.
- A. Ludgate.
  - B. Newgate.
  - C. Aldersgate.
  - D. Cripplegate.
  - E. Moorgate.
  - F. Bishopsgate.
  - G. Aldgate.
  - H. Essex House.
  - I. The Temple.
  - K. Dorset House.
  - L. Bridwell.
  - M. Barnards Castle.
  - N. Christ Ch. Cleyster.
  - O. S. Bartho. Hospital.
  - P. Charter House.
  - Q. Guild Hall.
  - R. The Stocks.
  - S. Royal Exchange.
  - T. Graham Colledge.
  - V. Lunden Hall.
  - W. Duke's Palace.
  - X. Custom House.
  - Y. Bridlon.
  - Z. Lion Colledge.
  - a. Temple Stairs.
  - b. White Fryers Stairs.
  - c. Black Fryers Stairs.
  - d. Public Dock.
  - e. Broken Wharf.
  - f. Broken Wharf.
  - g. Queen Hyth.
  - h. 3 Cranes.
  - i. Scafford.
  - k. Coal Harbour.
  - l. Old Swan.
  - m. Billings gate.
  - n. Tower Wharf.
  - o. Artillery Yard.

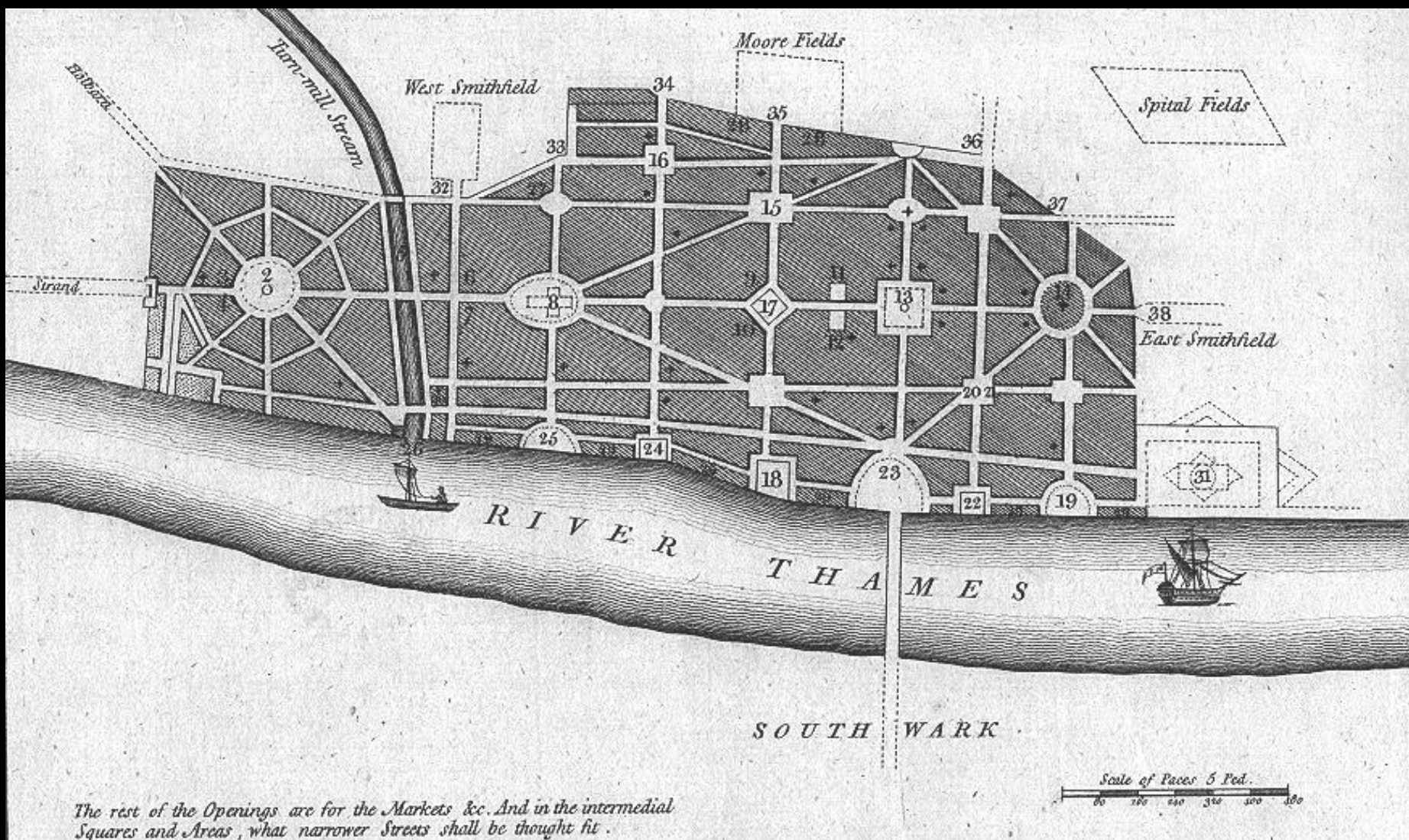
- References to all the Churches both in the City and Suburbs.
1. Cathedral of St. Paul.	23. St. Mary Aldermanbury.	36. French Church.	49. Bow Church.	62. St. Mary.	75. St. Leonard.	88. St. Helens.
2. Christ Church.	24. St. Michael Bassishaw.	37. St. Bennet.	50. St. Matthew.	63. St. Thomas Apostles.	76. St. Benigt.	89. St. Rethborough.
3. St. Michael Paternoster Row.	25. St. Lawrence.	38. Augustin Friery.	51. St. Austin.	64. St. Dunstons.	77. St. Dennis.	90. St. Dunstons in the Walls.
4. St. Peter Wood Street.	26. St. Martin in the Vintry.	39. St. Martin in the Field.	52. St. James.	65. St. Andrew Hubbard.	78. St. Margaret.	91. St. Dunstons in the West.
5. St. Peter.	27. St. Martin in the Vintry.	40. St. Andrew.	53. St. Martin in the Vintry.	66. St. George.	79. St. George.	92. St. Dunstons in the West.
6. St. Leonard.	28. St. Martin in the Vintry.	41. St. Dunstons.	54. St. Mary.	67. St. Mary.	80. St. Andrew.	93. Temple Church.
7. St. Anne.	29. St. Martin in the Vintry.	42. St. Dunstons.	55. St. Nicholas.	68. St. Mary.	81. St. Andrew.	94. St. Dunstons in the West.
8. St. Michael Wood Street.	30. St. Martin in the Vintry.	43. St. Dunstons.	56. St. Martin in the Vintry.	69. St. Mary.	82. St. Andrew.	95. St. Dunstons in the West.
9. St. John Bapoch.	31. St. Martin in the Vintry.	44. St. Dunstons.	57. St. Martin in the Vintry.	70. St. Mary.	83. St. Andrew.	96. St. Dunstons in the West.
10. St. Olave.	32. St. Martin in the Vintry.	45. St. Dunstons.	58. St. Martin in the Vintry.	71. St. Mary.	84. St. Andrew.	97. St. Dunstons in the West.
11. St. Mary Staining.	33. St. Martin in the Vintry.	46. St. Dunstons.	59. St. Martin in the Vintry.	72. St. Mary.	85. St. Andrew.	98. St. Dunstons in the West.
	34. St. Martin in the Vintry.	47. St. Dunstons.	60. St. Martin in the Vintry.	73. St. Mary.	86. St. Andrew.	99. St. Dunstons in the West.
	35. St. Martin in the Vintry.	48. St. Dunstons.	61. St. Martin in the Vintry.	74. St. Mary.	87. St. Andrew.	100. St. Dunstons in the West.

A PLAN of the CITY and LIBERTIES of LONDON, shewing the Extent of the Dreadful Conflagration in the Year 1666.

Lontoon palo 1666 ja jälleenrakentamissuunnitelmat

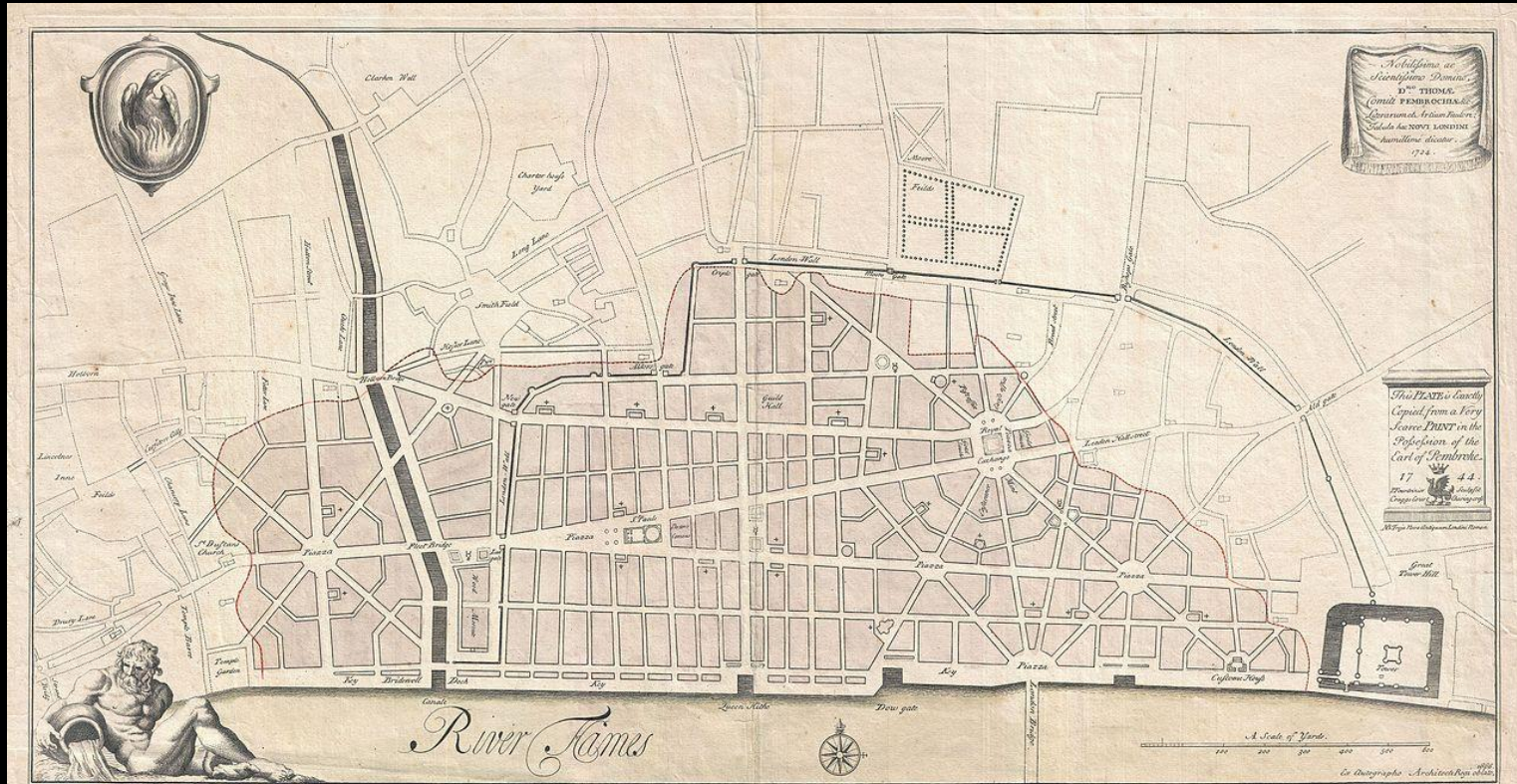
John Evelynin suunnitelma

Lontoon palo 1666 ja jälleenrakentamissuunnitelmat

Christopher Wrenin suunnitelma

ICHOGRAPHIA Urbis LONDINI post Incendium. An. Dⁿⁱ MDCLXVI. cum IDEA Nove Urbis
 Qualem esse debet, ac Consecratae Stationis esse Designat. CHRISTOPHORUS WREN Scip. Architectus.
 Regni Magnae Britannie Praefectus. Praefatus cum Juliano Urbe Architecto. - NB. Nove urbe a rectangulari ac Modulum Nove
 Urbis consistit. - Lineae quadratae Christophoriana estis. - Lineae Planae novae. - Urbe Veteris. Partis Plurimum. Delitescere
 asperitas. - Signa Crucis (+) Ecclesias Parochiales. - Mercurii (☿) Mansiones. - Circa. Stronem. Numerate. Turres. quae
 Apponit. animum. vestrum. ut. Praemunitum. Graeque. Patris. ut. Nove. naves. Polentis. (Tulor. xxxvii.)

A PLAN of the City of LONDON, after the great FIRE, in the Year of OUR LORD 1666. with the MODELL of the New
 City, according to the Design, and Proposals of Sr CHRISTOPHER WREN K^t &c. for Rebuilding thereof. Approved by
 the Right and Right angular Lines &c. See the Model of the New City. - The Short Lines show of what the City of
 the Burning. - The Print Lines show the Parts of the Old Town which depend the River. - The Tower that Church of S^t. Martin.
 Walk about Ten all the Towne thereof. Mark well the Bulwarks, set up for Keyes, that you may tell them that come after. (Viziter. q. 8.)

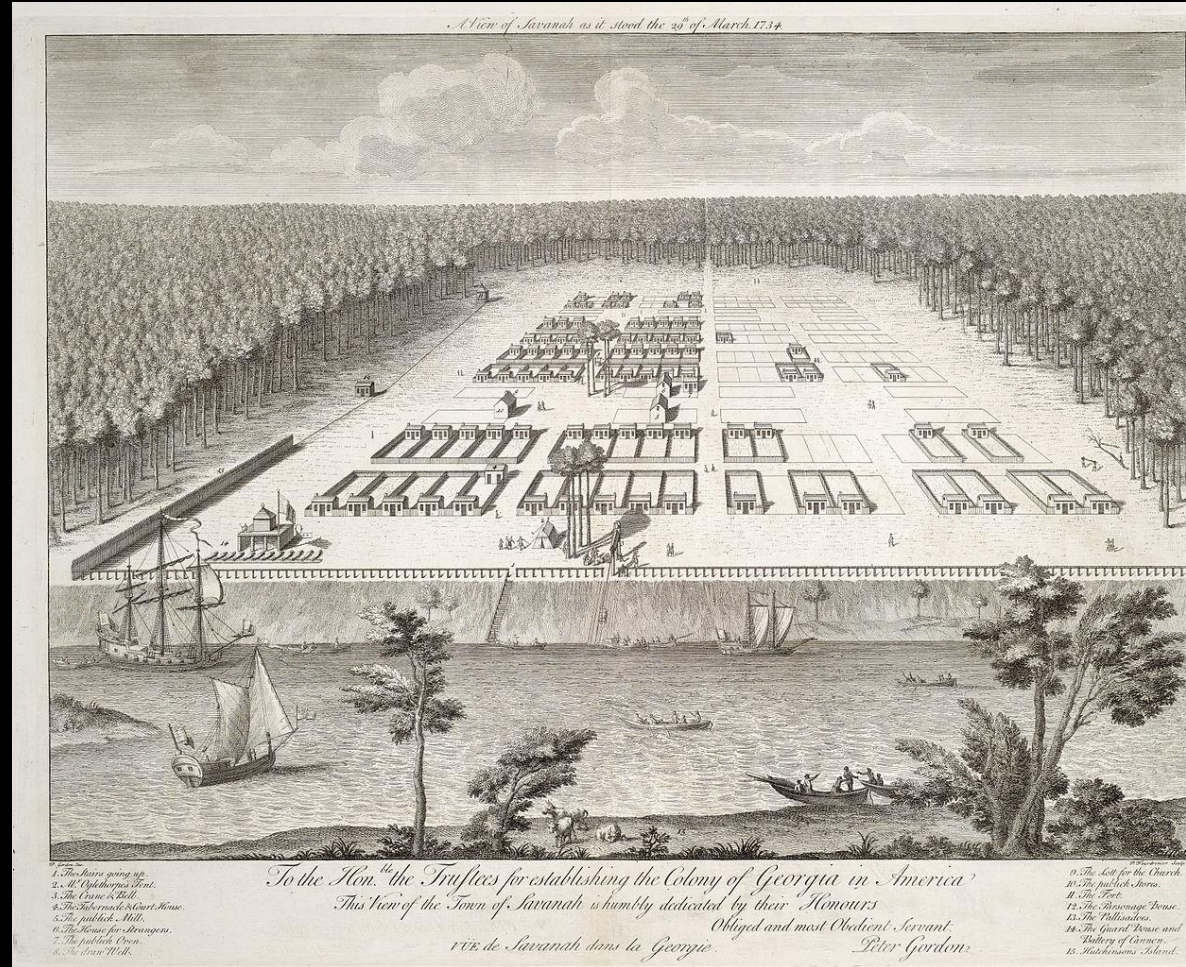
EXPLANATION OF THE PLAN

From the remaining Part of FLEET-STREET which escap'd the FIRE about S^t. DUNSTONS CHURCH, a Street crosses the Valley, passing by the South side of LUDGATE, and thence in a direct line through ye whole City terminate at TOWER-HILL, but
 before it descends into the Valley where the Great Sewer runs, it Opens into a Round Piazza, the Center of Eight Ways, where at one Station we see (I) straight forward quite through the CITY. (II) Obliquely towards the Right hand, to the beginning of the KEY that runs from
 BARDWELL DOCK to the TOWER. (III) Obliquely on the Left to SMITH-FIELD. (IV) straight on the Right to the THAMES. (V) straight on the Left to HATTEN-STREET and CLARKENWELL. (VI) straight backwards towards TEMPLE-BARR. (VII) Obliquely on the Right to the
 TEMPLE GARDEN. (VIII) Obliquely on the Left to CURSTONS ALLEY. Passing forward we cross the Valley, once sullied with an offensive Sewer, now beautified with a useful Canal, with Wharfs on each side, passable by as many Bridges as Streets that cross it. Leaving LUDGATE,
 the great Street presently descends into another as large which carries our Eyes and Passage in ye Front of the EXCHANGE, and before these two Streets spreading at Cleare Angles can be clear of one another, they form a Triangular Piazza, the Bayes of which is filled by the CATHEDRAL
 CHURCH of S^t. PAUL. But leaving S^t. PAUL, we proceed as our first way led us towards the TOWER. We return again to LUDGATE, and leaving S^t. PAULS on the Right hand, pass along the other great Branch to the ROYAL EXCHANGE, situated in the Place where it runs,
 but five from Building, in the Middle of a Piazza included between Two great Streets, One from LUDGATE leading to the South Front, and another from HOLBORN over the Canal to NEWGATE, and thence straight to the North Front. &c. Instead of LUDGATE-PRISON was Designed a
 Triumphant Arch to the Honour of the New City King CHARLES the SECOND.

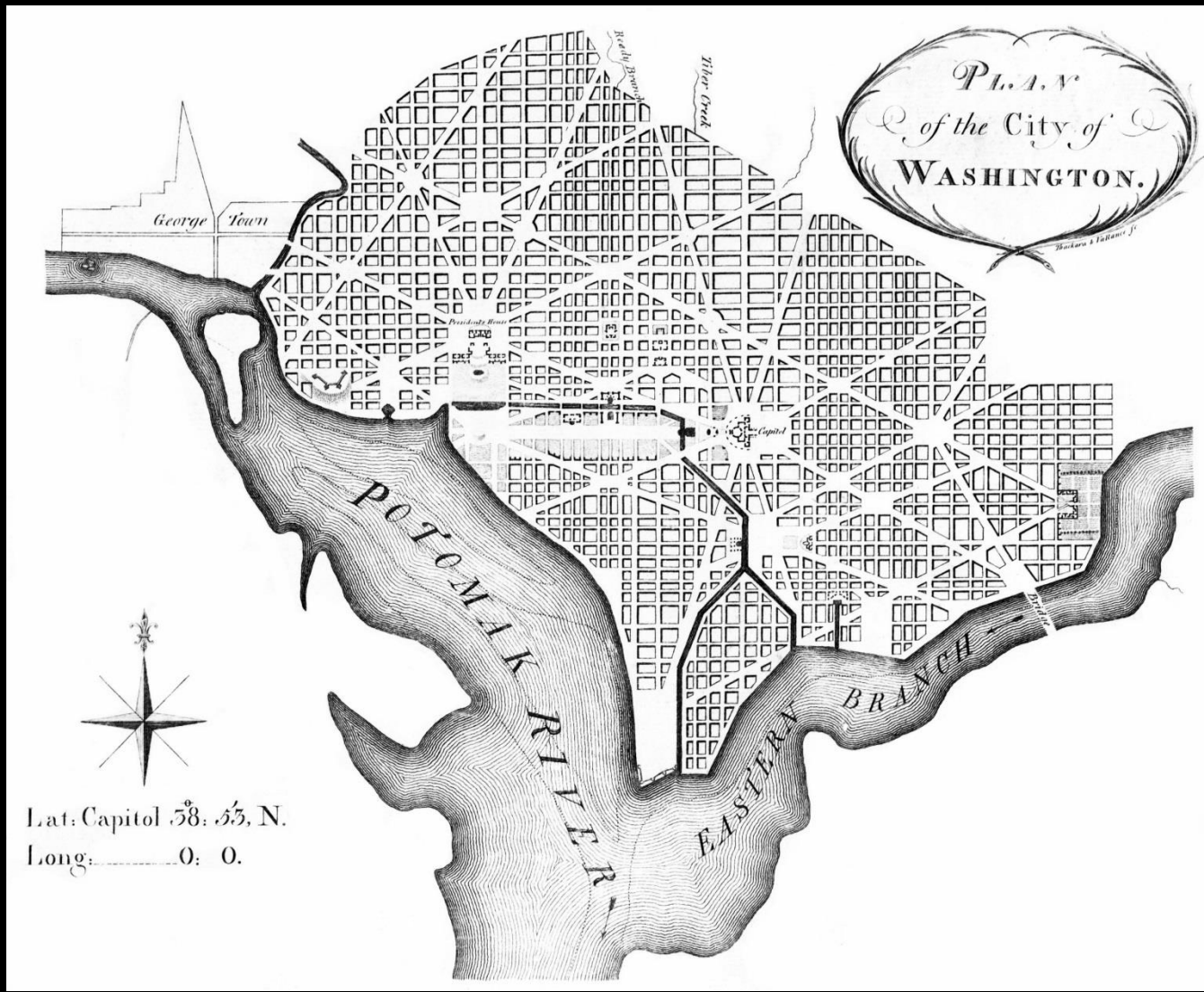
Kolonisaatio ja uuden maailman kaupungit

- Ensimmäinen kolonia Santo Domingo (1496)
- Ruutukaavan merkitys kolonisaation instrumenttina
- Kuvassa Savannah vuonna 1734

Case: Washington D. C.

Washington D. C. Pierre Charles l'Enfantin asemakaava (1791)

Esikaupungit, toimintojen eriytyminen

- Kaupunkien kasvu keskiajalla syntyneiden alueiden ulkopuolelle
- Keskiaikaisten kaupunginmuurien ja uuden ajan alun linnoitusjärjestelmien ulkopuolelle syntyy esikaupunkeja (vorstadt, faubourg, suburb)
- Jo keskiaikaisissa kaupungeissa on nähtävissä tiettyä taloudellisten ja toiminnallisten tekijöiden mukaan määrittyvää hierarkiaa, mutta vasta 1700-luvulla alkava teollistuminen johtaa selvästi funktioiltaan erilaisten kaupunginosien syntyyn

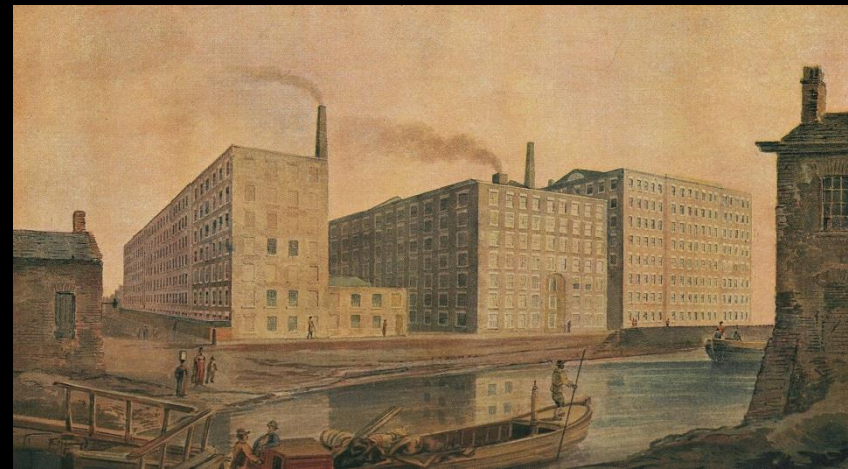
Teollistuminen

- Ennen teollista vallankumousta suuri osa kaupunkien asukkaista oli käsityöläisiä
- Varhaisteollinen tuotanto: manufaktuurit, laivanveistämöt, tässä mielessä teollistuneita kaupunkiympäristöjä antiikissa ja myöhäiskeskiajan kaupungeissa
- Höyrykoneet ja vesivoima laajaan käyttöön 1700-luvun lopulla Brittein saarilla
- Teollistumisen voimallinen vaikutus kaupunkirakenteeseen alkaa näkyä Englannin kaupungeissa 1800-luvun ensi vuosina

Case: Manchester

- Pieni kaupunki 1700-luvun lopulle saakka, joskin kaupungilla varhaisteollisen tekstiilituotannon tausta
- Liikenteen solmukohta, raideliikenteen edelläkävijä
- Puuvillatehtaat 1700-luvun lopulta lähtien
- Nopea vaikutus kaupunkirakenteeseen, syynä työn houkuttelema maaltamuutto ja rakennustoiminta

”The age of improvement” 1750-1850

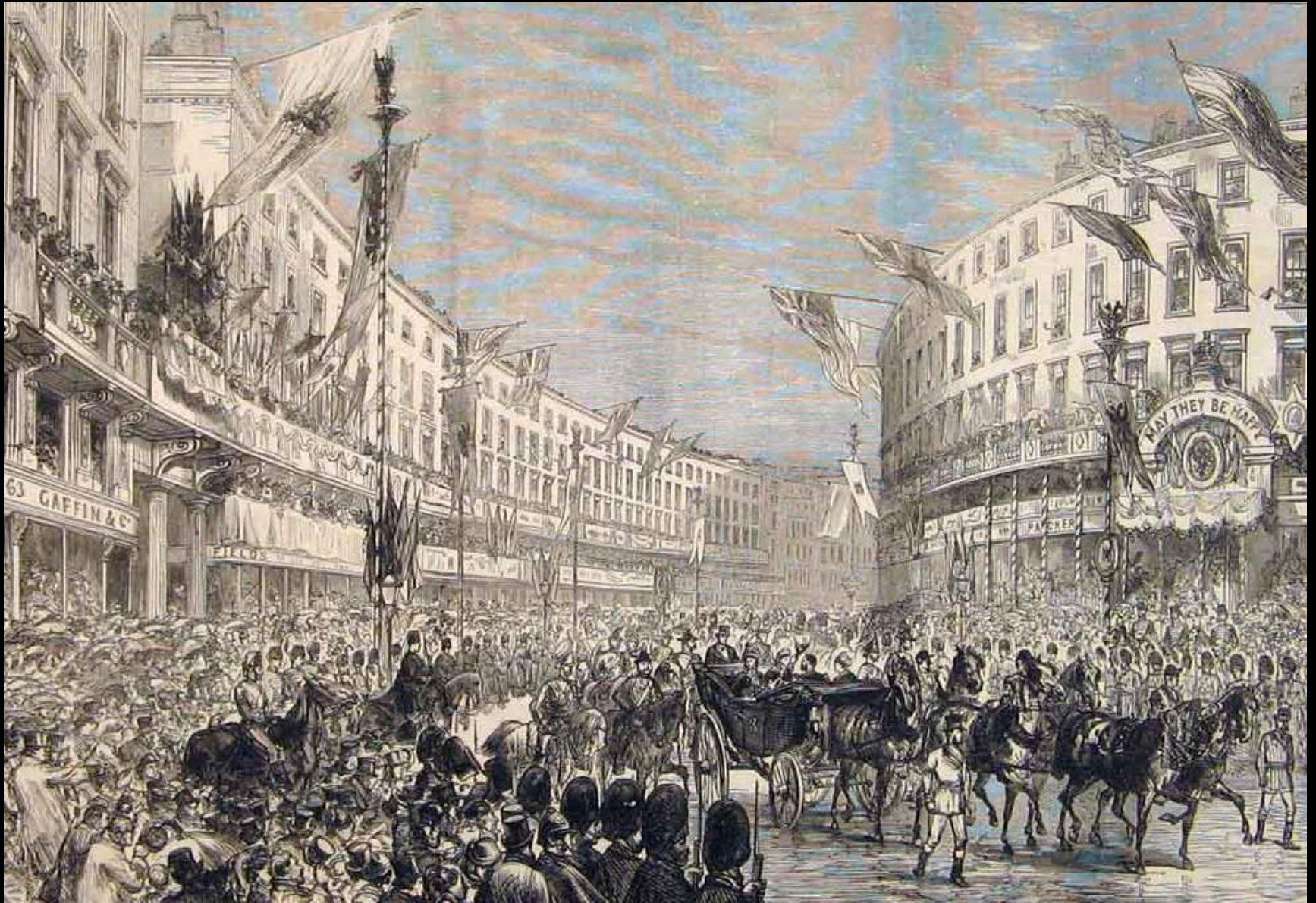
- Huomion kiinnittyminen kaupunkien ulkomuotoon, katuvalaistuksen ja julkisten tilojen, mm. katujen kuljettavuuden parantaminen
- Toisaalta vauraiden keskusta-alueiden ja kasvavien esikaupunkien kontrastin kasvu
- Erityisesti katuvalaistus asennetaan lähes aina pelkästään keskeisille alueille

Case: Regent Street

Case: New York

”The commissioners plan”, 1811

- Myöhempänä lisänä Central park 1850-luvulla

Case: Pariisin kaupunki uudistus 1800-luvun puolivälissä

- ”Boulevard” alun perin 1600-luvun laina hollannin sanasta ”bollwerk” (paalutus) jolla tarkoitettiin paalutettuja rantakatuja
- Jatkoa 1600-luvulla alkaneille uudistuksille
- Hausmannin työ alkaa 1853 ja kestää lähes 20 vuotta
- Rinnastettiin ”kirurgiin” joka leikkaa kaupungin vatsan auki ja poistaa sieltä kelvottoman aineksen

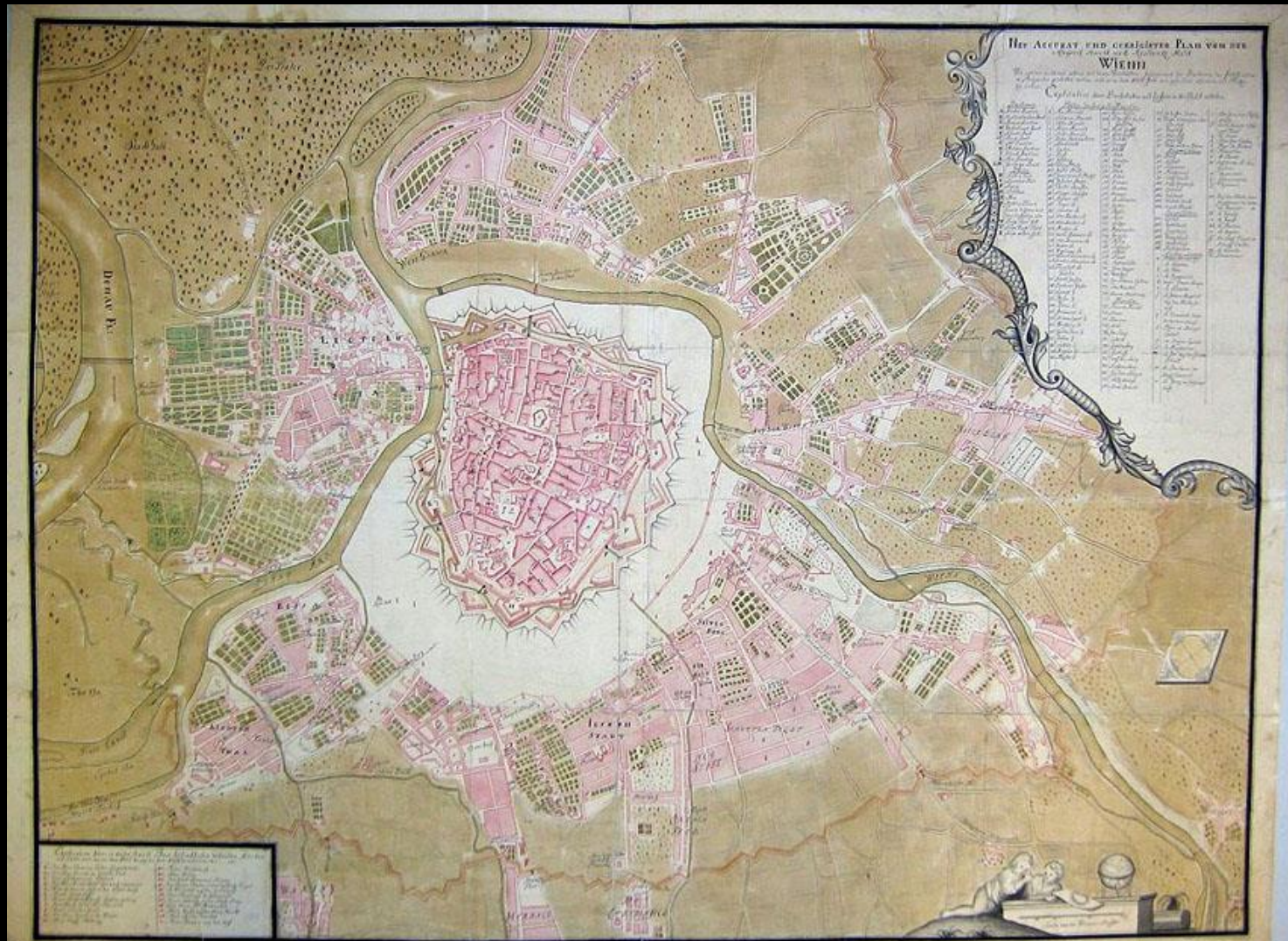
Case: Pariisin kaupunkiudistus 1800-luvun puolivälissä

Case: Wienin Ringstrasse

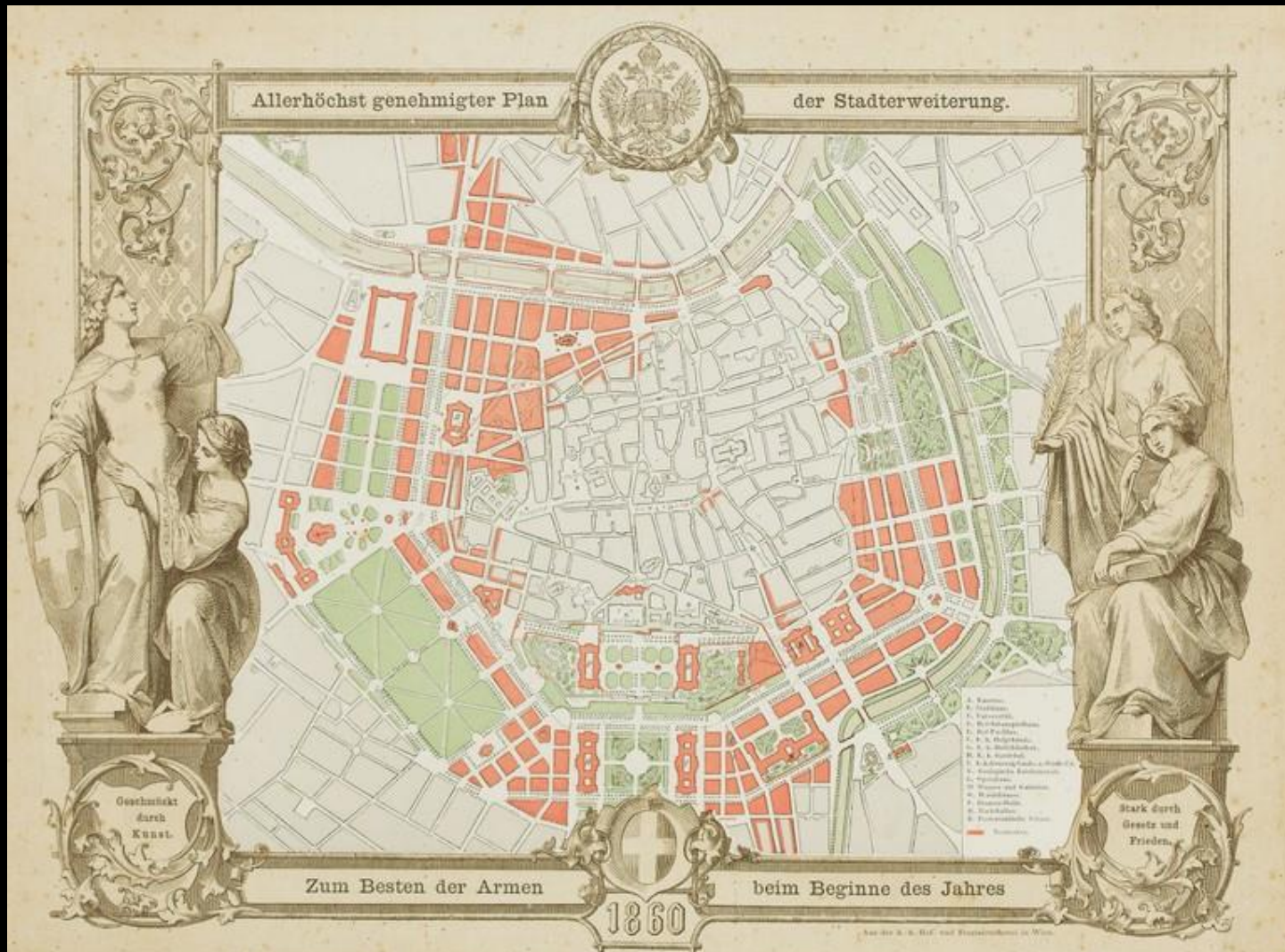
Wien, 1736

Case: Wienin Ringstrasse

1860-luku, Ringstrassen rakentaminen entisen bastionin paikalle

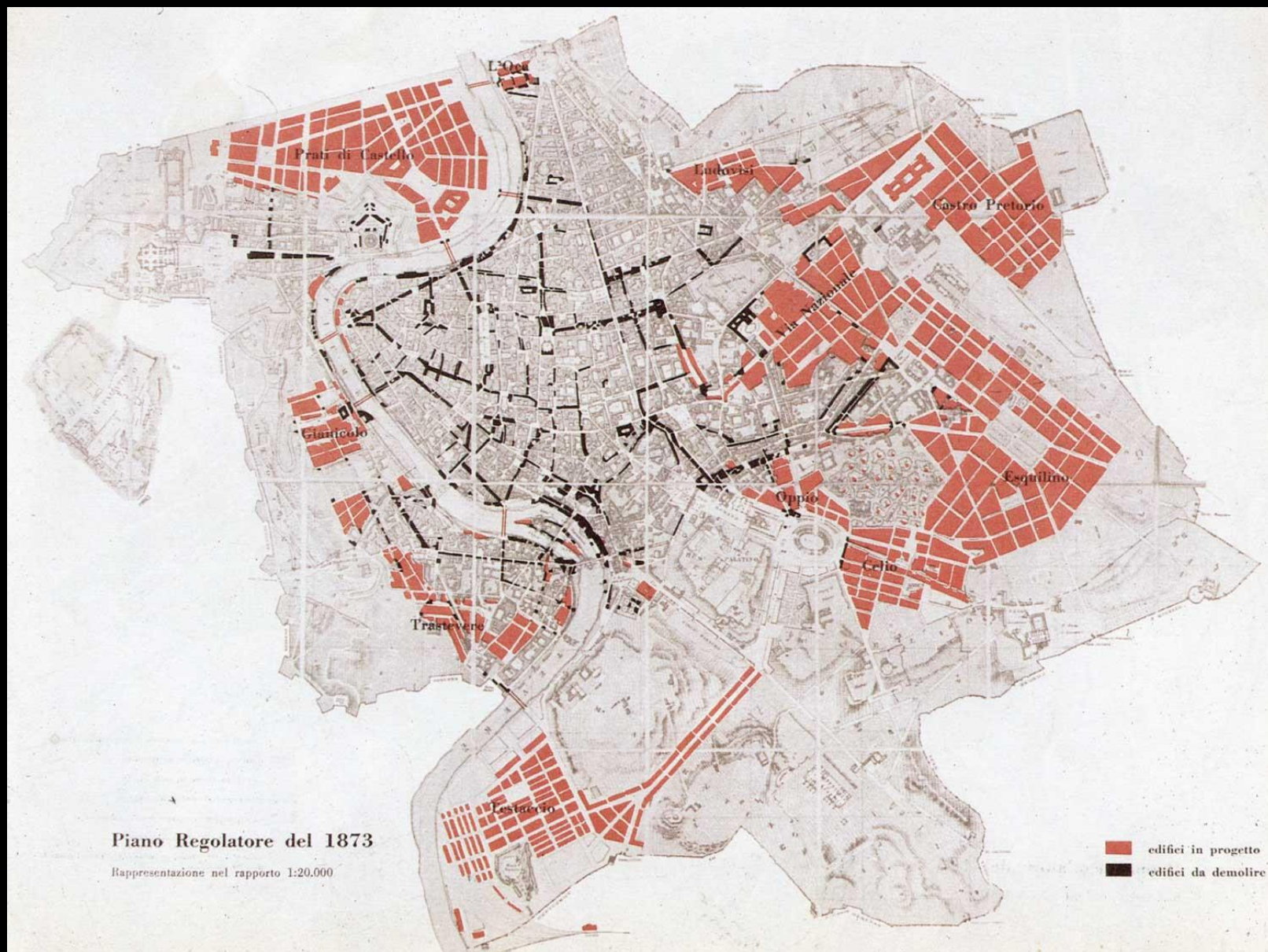

1800-luvun kaupunkien laajennusalueet

- 1800-luvun loppupuoliskon nopea väestönkasvu synnyttää useimpien Eurooppalaisten suurkaupunkien ympärille suuret esikaupunkialueet
- Myös modernin vesi- ja viemäriverkoston synty sekä julkisen liikenteen infrastruktuurien (esim. Lontoon metro) alku ajoittuu tähän vaiheeseen

Case: Piano regolatore, Roma

Uusromanttinen liike

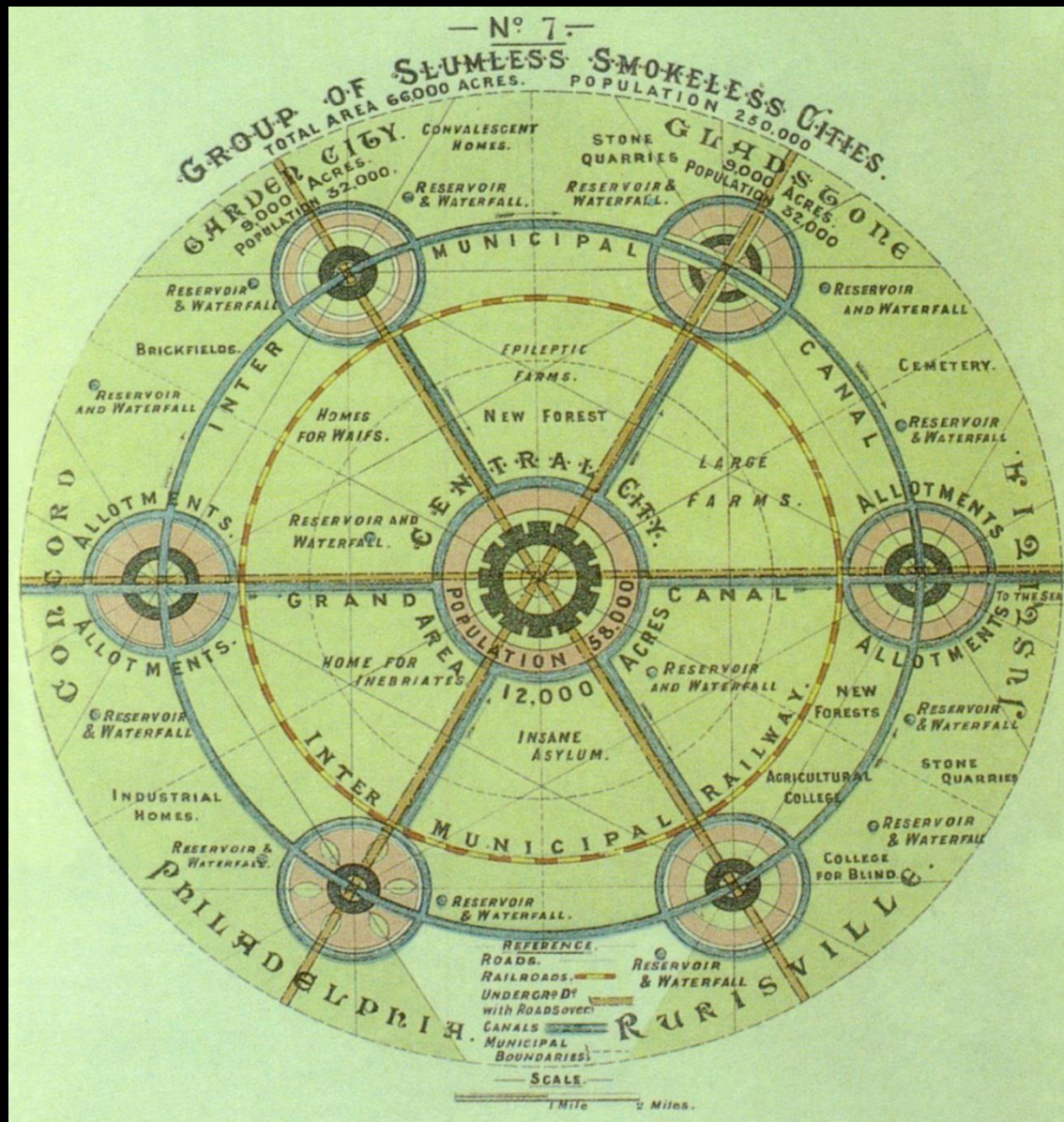
Camillo Sitten teoksella *Der Städtebau nach seinen künstlerischen Grundsätzen* (1889) on keskeinen vaikutus kaupunkisuunnittelun murrokseen kohti organisempaa ja esteettistä kokemusta korostavaa kaupunkisuunnittelua.

Puutarhakaupunkiliike

- Englantilaisen kaupunkiteoreetikon Ebenezer Howardin teos Tomorrow: a Peaceful Path to Real Reform (1898) on perustana puutarhakaupunkiliikelle, jonka vaikutus ulottuu länsimaisessa kaupunkisuunnittelussa tähän päivään
- Ensimmäinen käytännön kokeilu Letchworth 1903

Kaupunkisuunnittelun instituutioiden kehittyminen

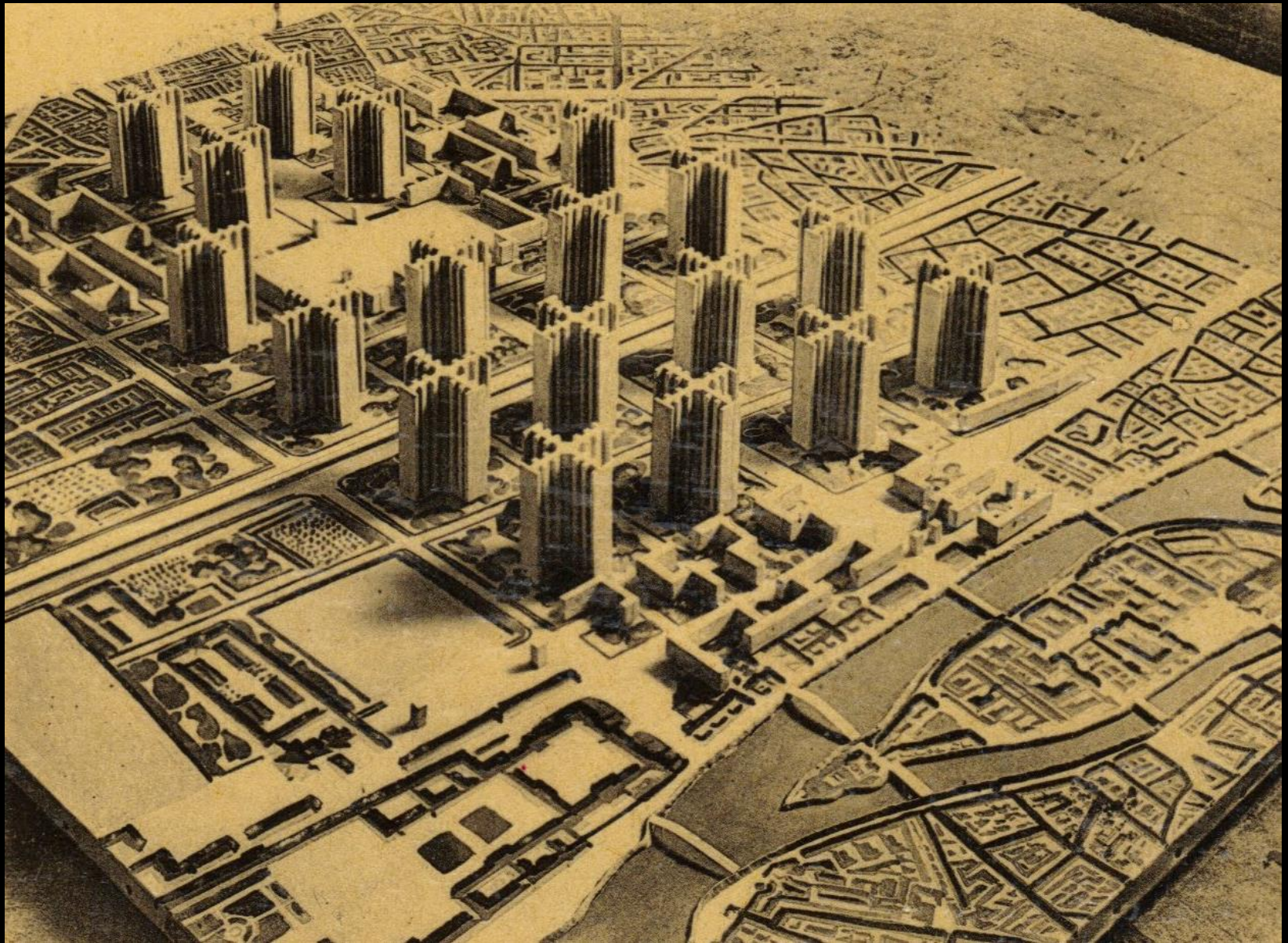
- Kaupunkisuunnittelun opetus ja professio eriytyvät arkkitehtikoulutuksesta 1900-luvun alusta lähtien (paitsi Suomessa!)
- Kaupunkisuunnittelun ja kaupunkisuunnittelijoiden yhdistykset ja organisaatiot syntyvät, edelläkävijänä Yhdysvallat
- Myös esim. puutarhakaupunkiliike rakentuu vaikutusvoimaisten yhdistysten ympärille

Modernismi

- 1920-luvun arkkitehtuurin modernistinen käänne, kaupunki organismin sijaan koneena, jonka toiminnot ovat yksiselitteisesti jäsentyneet
- Le corbusier'n utopistiset kaupunkisuunnitelmat (1922) ja (1935)
- Puutarhakaupungin idea jalostettuna lähiöteoriaksi, käytännön toteutukset ennen kaikkea toisen maailmansodan jälkeisenä aikana

Case: Plan voisin (1922) ja La ville radieuse (1935)

Case: Brasilia (Costa, Niemeyer, 1956-)

1960-luvun vastareaktiot

- Asukasliikkeet 1960-luvun alusta lähtien (Jane Jacobs, Pennsylvania stationin suojeluliike 1962, Jan Gehl, osallistuva suunnittelu)
- Paluu ympäristökontekstiin (1960-luvun loppu, Aldo Rossi, Bolognan keskustasuunnitelma)
- Keskustojen autioituminen, esikaupungistuminen, liikenneongelmat
- Dystopiat, megastruktuurit, kybernetiikka (Christopher Alexander)

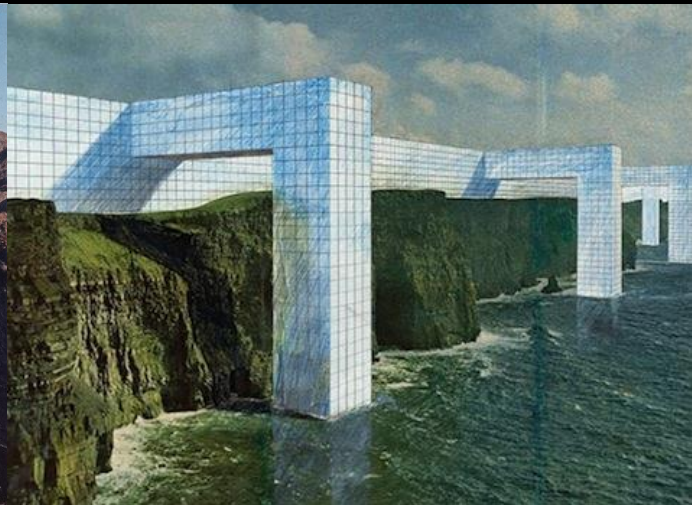
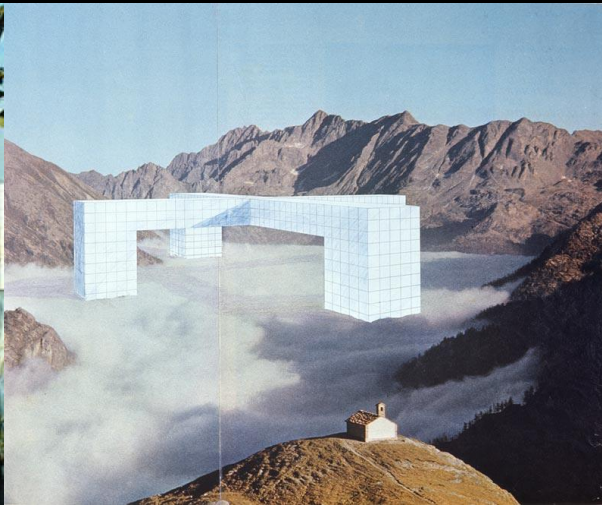
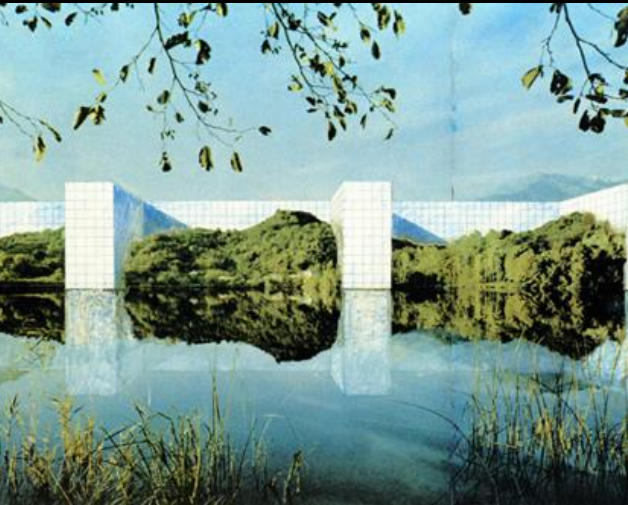

Case: HABITAT '67, Montréal (Moshe Safdie)

Dystopiat: SUPERSTUDIO, Il monumento continuo (1969)

Il corviale di Roma (1972)

1970-luvun jälkeisiä suuntia

- Öljykriisi (1973) ja kysymys kaupunkien, energiankulutuksen ja luonnonvarojen suhteesta
- Kaupunkien elinkeinorakenteen muutos Urbaanit joutomaat (Urban brownfields, 1980-luku, Urban greyfields, 2000-luku)
- Historiallinen kontekstualismi, kaupunkikeskustojen suojelu ja uudistuminen
- Postmoderni, Hypermoderni (Latour), globalisaatio, heterotopia (Foucault), kolmas tila (Bhabha), verkostokaupunki, jne.
- Hiilineutraali kaupunki, posthumanistinen kaupunki, resurssitehokkuus
- Syklisyys! 1700-luvun infranäkökulman (verisuonisto) paluu